

REFORMA USTAVE BREZ REPA IN GLAVE

Igor Gabrovec

Italijanski državljani bomo v nedeljo 4. decembra poklicani, da potrdimo ali ovržemo predlagane spremembe k ustavi, ki jih je parlament sprejel s komaj zadostnimi večinami glasov. Velika so razhajanja tudi znotraj same Renzijeve stranke in torej vladne večine.

Stranka Slovenska skupnost ocenjuje, da so nekatere predlagane ustavne spremembe upravičene in dobrodošle, zlasti ko so usmerjene k poenostavitvi rimskega politično-upravnega aparata in njegove birokracije ter stroškov, ki jih ta zahteva. **Ne moremo pa mimo dejstva, da so ustavne spremembe v celoti prezrle prisotnost in pričakovanja slovenske narodne skupnosti v FJK,** medtem ko je bila v glavnem upoštevana specifična sorodnih območij Dolini Aoste, Trenta in Južne Tirolske. Nismo bili upoštevani pri snovanju novih volilnih pravil za izvolitev Poslanske zbornice in dejansko nimamo mesta v novem Senatu, kar

je v popolnem nasprotju z določili zaščitnega zakona. Kot Slovence in načelno zaverovane avtonomiste nas zaskrblja neocentralističen pečat reforme, ki glavne vzvode

„Ne moremo pa mimo dejstva, da so ustavne spremembe v celoti prezrle prisotnost in pričakovanja slovenske narodne skupnosti v FJK,“

oblasti prevesi v Rim na škodo vloge krajevnih avtonomij in predvidnega ravnovesja med različnimi vejami ustavno določenih organov. Deželam s posebnim statutom, kakršna je tudi FJK, je sicer za enkrat priznana pravica do dogovorjenega prilagajanja lastnih statutom, ki uživajo rang ustavnih zakonov. Ostalim deželam pa bo stopnja suverenosti na posnovi predlaganih sprememb zaznavno okleščena.

Za nami je letos kar dolg val krajevnih volitev, ki so od Trsta do Tržiča potrdile krizo vladajoče garniture s predznakom PD. Volivci so na krajevni in vsedržavni ravni izrazili očitno nelagodje in

v veliki meri kaznovali Demokratsko stranko kot glavno politično silo v državi. Potrjuje se visoka stopnja volilne abstinence, ki je že sama po sebi znak nezau-

panja v celoten spekter politične ponudbe. V Trstu je SSK potrdila svojo zastopanost v občinskem svetu in v skoraj vseh rajonih, sicer žal v opozicijskih klopih. V Tržiču ostajamo brez slovenskega zastopnika v občinskem svetu, kar sicer ni od danes. Volilni izidi so alarmni signal tudi v luči prihodnih političnih soočenj, ki ga bo stranka temeljito proučila.

„Za nami je letos kar dolg val krajevnih volitev, ki so od Trsta do Tržiča potrdile krizo vladajoče garniture s predznakom PD,“

Pred nami so volitve v Nabrežini in v Gorici, niso pa izključene niti predčasne politične volitve.

V ZDA je za marsikoga nepričakovano prevladal Donald Trump, ki je po svoje prav tako znak naveličanosti, negotovosti in jeze široke plasti ameriške družbe, ki jo očitno v Evropi premalo poznamo. Podobni očitki valovijo tudi na stari celini in s tem se bo morala politika korenito soočati, preden bo prepozno. Renzijeva ustavna reforma v tej luči izpade kot nedodelana, brez potrebnega soglasja, polna neznanj in kontradikcij.

Take reforme, ki je očitno brez repa in brez glave, ne moremo podpreti.

V TEJ ŠTEVILKI

Peter Močnik

„Po tej spremembi ustave parlament postane nepomemben“
str. 2

Prav je, da volilci spoznajo vsebino vprašanja ustavnega referendumu 4. decembra, da se zamislijo o posledicah izbire.

Podpirati spremembo ustave, ki ni dobra, je pavšalna in nevarna izbira. Za spremembo ustave Renzi-Boschi stoji dolgo načrtovanje. Ni stvar, ki bi jo kar tako nametali. Je zelo pomembna za predlagatelje in politično ozadje ni povsem jasno.

Julijan Čavdek

Kako se opredeljujejo narodne skupnosti
str. 2-3

Tudi pripadniki narodnih skupnosti smo kot državljani poklicani, da se 4. decembra izrečemo na referendumu o ustavni reformi. V tem smislu so se tudi organizirane narodne skupnosti in avtonomistična gibanja aktivno vključila v javno razpravo, kjer se izpostavljajo stališča do reforme in do njenih negativnih oziroma pozitivnih posledic....

Igor Gabrovec

Želja po večjezičnem šolstvu v videmski pokrajini
str. 3

Deželni svetnik Igor Gabrovec je bil 4. novembra med predavatelji na posvetu o večjezičnem šolstvu v Naborjetu, ki ga je organiziralo Združenje »Don Mario Cernet« v sodelovanju z Združenjem »Don Eugenio Blanchini« z naslovom »Želja po dvo- in trijezičnem šolstvu v videmski pokrajini«. Objavljamo njegov poseg.

Potres v Furlaniji je pred 40. leti hudo prizadel tudi slovensko narodno skupnost
str. 4

Deželni svetnik in politični tajnik Slovenske skupnosti Igor Gabrovec se je v Rimu udeležil uvodne spominske pobude ob 40-letnici silovitega potresa, ki je 6. maja 1976 zahteval tisoč mrtvih pod ruševinami, veliko ranjencev in podrtih hiš in poslopij...

“Po tej spremembi ustave parlament postane nepomemben”

Peter Močnik

Prav je, da volilci spoznajo vsebino vprašanja ustavnega referenduma 4. decembra, da se zamislijo o posledicah izbire.

Podpirati spremembo ustave, ki ni dobra, je pavšalna in nevarna izbira. Za spremembo ustave Renzi–Boschi stoji dolgo načrtovanje. Ni stvar, ki bi jo kar tako nametali. Je zelo pomembna za predlagatelje in politično ozadje ni povsem jasno.

Ni res, da v Italiji ni bilo ustavnih reform. V 80-ih in 90-ih letih so bile tri komisije (Bozzi, De Mita-Jotti in D'Alema), ki pa niso prispale do glasovanja. Leta 2001 je leva sredina, po 5. členu ustave, sprejela spremembo za večja pooblastila deželam. Volilci so to potrdili na referendumu. Leta 2006 je na referendumu propadla reforma ustave desne sredine in ki je vsebinsko podobna sedanji. Leva sredina ji je nasprotovala, ker je bila nedemokratska.

Prva hiba reforme ustave Renzi–Boschi je to, da je sad vladnega in ne parlamentarnega koncepta: vlada je zagrozila z odstopom in z razpustom parlamenta, je postavila zaupnico, ki je predvidena za zakone, ki so bistveni za vladni program. Reforma ustave pa je stvar ljudstva in njegovih predstavnikov v parlamentu. Tu je ustavno spremembo sprejela le manjšina (DS je na zadnjih volitvah prejela 25% glasov: 15% vseh volilcev), ki je večina samo zaradi protiustavnega volilnega zakona »Porcellum«.

Nov volilni zakon Italicum, tudi odobren z zaupnico vlade, čeprav daje pravila za izvolitev parlamenta in ni program vlade, je iste narave in je drugi steber reforme Renzi–Boschi, z njo tesno povezan. Renzijeve obljube o spremembi volilnega zakona so neresnične, le za pomiritev opozicije v DS.

Reforma spremeni 47 členov ustave na 139: ni le popravek ustave, je nova ustava, nov temelj države. 138. člen ustave govori o reviziji, ne pa o spremembi ustave, katero lahko spremeni samo ustavodajno telo izbrano od ljudstva na splošnih volitvah in s tem mandatom. V Italiji pa to dela parlament izvoljen s protiustavnim zakonom, kjer večina ne predstavlja večine volilcev. Zato je reforma razlog za razkol, med strankami, a tudi med ljudmi. Druga napaka te reforme: ustava postavlja moralno-civilne temelje sožitja med državljani, mora združevati, ne pa ločevati. Leta 1947 so ustavo sprejeli s 453 glasovi proti 62. Danes pa se igramo na odstotkih.

Po tej spremembi ustave parlament

postane nepomemben. Stranke bodo določale večino parlamentarcev, ti pa se bodo morali prikupiti predsedniku vlade, ki bo tajnik vladajoče stranke, da bodo ponovno kandidati na naslednjih volitvah. Obrne se zaupnico parlamenta vladi: po novem bodo parlamentarci pridobivali zaupanje osebe, ki vodi vlado.

Paradni konj te reforme ustave je ukinitve dvodomnega sistema, da bi zakoni lažje stekli. Predlog pa ne ukinja dvodomnega sistema, ker senat ostane, le da ni več izvoljen, saj bodo v njem sedeli deželni svetniki in župani, ki bodo tako opuščali skrb za uprave, kjer so bili izvoljeni. Senat bo še zakonodajni organ: sprememba ustave uvaja kar štiri zakonske postopke. Je to poenostavitev zakonodaje? Že danes skoraj 90% zakonov nastane na pobudo ali z zaupnico vlade. Reformo Fornero so sprejeli v enem mesecu: sedanji sistem ni zamuden ob jasni politični volji parlamenta.

Neznana je vloga organov, ki jamčita ustavo: predsednika republike in ustavnega sodišča. Oba bosta izraz vladajoče stranke, ki bo po Italicumu štela 54% parlamentarcev, če bo prejela 40% oddanih glasov, oziroma, če se bo prebila v balotazi, kjer zadošča okoli 25% vseh glasov, saj voli le polovica upravičencev. Bo predsednik republike svobodno izbral predsednika vlade, če Italicum določa, da stranke morajo napovedati, kdo bo vodil vlado v primeru zmage? Kaj pa enakopravnost glasov volilcev, ko glas zmagoviti stranki velja več kot dvakrat glas strankam, ki so opozicija ali jih ni v parlamentu?

Tudi volilnica je proti zakonu o ustavnem referendumu, ki navaja drugačen opis vprašanja. Na volilnici piše, če volilci sprejemajo ukinitve dvodomnega sistema, organa CNEL, znižanje stroškov za politiko. Demagoško, ker po oceni državnega računovodstva bo znižanje stroškov skromno: stroški za CNEL in senatorje niso velik prihranek. »Novim« senatorjem bo treba plačati pot in bivanje v Rimu, saj ne bodo tam en dan na mesec, drugače nimajo smisla.

Za takim političnim trudom se skriva čarobna besedica »governabilità«, »možnost upravljanja«. Poenostaviti je treba državo in organe, ki jamčijo pravice in svoboščine, da bo politika vsemo-gočna, nad družbo, ki ji bo popolnoma predana. Odtod povezava med spremembo drugega dela ustave in vplivom na njen prvi del, kjer so zapisane osnovne pravice človeka in državljana. Oblast mora preiti iz parlamenta na vlado ali predsednika, ki bosta odločala o pravicah s privilegirano zakonodajo. Pomislimo na zaupnice za ukinitve delavskih ali zdravstvenih pravic.

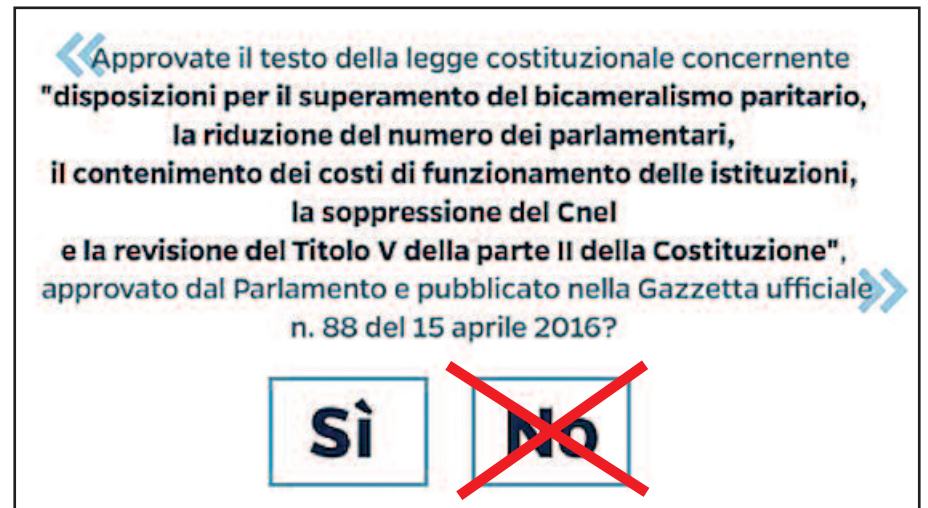
Evropa naj bi zahtevala te spremembe, ker bi gospodarstvo s tem zrastle. Ni res. Politika ni več v stanju, da bi nadzirala gospodarstva, je gospodarstvo, ki usmerja politiko. Ni čudno, da podpirajo spremembo ustave finančni mediji, velika podjetja, bančniki, ki vidijo v nadzirani državi, kjer ukaže vlada in ne več ljudstvo lažje priložnosti zaslužka. Združenje industrijcev je zagrozilo, da bodo odpeljali podjetja v tujino (saj so jih že), če sprememba ustave ne bo sprejeta, ker je treba

»poenostaviti« parlament in postopke. Nimajo pa več konkurence, ker je srednji sloj izginil. Močno gospodarstvo zahteva avtokratski, ne demokratični sistem.

Za našo narodnostno skupnost sprememba ustave in volilni zakon Italicum zbršeta slovensko prisotnost v parlamentu, kar se ni zgodilo niti v začetku fašizma. Nemški in francoski manjšini so ugo-

vico do veta nad spremembami. Z novo ustavo bi uplinjevalnik v Žavljah že stal.

Ni res, da moramo podpreti vsako spremembo, ker je bolje nekaj kot pa nič. Ko gre za osnovne pravice, mora biti sprememba dobra, ne slaba. Zato sem podprl odvetnike, ki so podpisali za NE na tem referendumu: da se ukine, kar je bilo že ukinjeno leta 2006; da na volitvah nasto-

dili, nam pa ne: zakaj? V spremembi ustave piše, da o zastopstvu manjšin bodo odločale dežele. Je državni parlament izvzet, v brk zakonu 38/2001?

Sprememba ukinja tudi posebno avtonomijo naše dežele, saj bo lahko vlada postavila za vsako zadevo »nacionalni interes« in jo s tem izločila. Statute dežel naj bi parlament spreminjal skupaj z njimi, kar pa ne pomeni, da bo imela dežela pra-

pa, kdor je doslej bežal pred tem političnim cirkusom (izkušnja Illy nas na kaj spominja?); da se spremeni ustavo na res varčevalen in smoteren način, za zaščito osnovnih političnih in socialnih pravic ter za gospodarstvo prijazno človeku, ki ne rešuje bank z denarjem opeharjenih varčevalcev, ampak gradi resnično blaginjo s primernimi davki. Kot se dogaja v večini razvitih držav.

Kako se opredeljujejo narodne skupnosti

Julijan Čavdek

Tudi pripadniki narodnih skupnosti smo kot državljani poklicani, da se 4. decembra izrečemo na referendumu o ustavnih reformi. V tem smislu so se tudi organizirane narodne skupnosti in avtonomistična gibanja aktivno vključila v javno razpravo, kjer se izpostavljajo stališča do reforme in do njenih negativnih oziroma pozitivnih posledic. Na tem področju je seveda zelo aktivna vlada in v prvi vrsti sam predsednik ministrskega sveta Matteo Renzi, pa tudi številni komiteji, ki so se ustanovili v podporo oziroma proti ustavnim spremembam.

Med narodnimi in jezikovnimi skupnostmi v Italiji ter avtonomističnimi gibanji vlada v zvezi z ustavnim referendumom največ zanimanja in zaskrbljenosti glede posledic na upravno avtonomijo oziroma na poseben status. Tega uživajo dve avtonomni pokrajini Tridentinska in Južna Tirolska ter dežele s posebnim statutom Dolina Aosta, Furlanija Julijska krajina, Sardinija in Sicilija. Kljub zagotovitvi in varnostnim klavzulam je bojaznen pred krčenjem ali celo izgubo upravne avtonomije precejšnja.

Dve avtonomistični gibanji iz dežele Veneto, Liga Veneta Repubblica in Bard v deželi Veneto, sta na jasnih pozicijah proti potrditvi ustavnih reforme. To nasprotovanje utemeljujeta s prepričanjem, da bo z ustavno reformo prišlo do nevarnega centraliziranja oblasti v Rimu. Na njihovih stališčih sta tudi dve južnotirolski stranki Südtiroler Freiheit in Die Freiheitlichen, ki nikakor ne zaupata v vladne obljube po ohranitvi sedanjega statusa av-

tonomije. V podporo ustavnim spremembi pa se je izrekla glavna stranka nemške narodne skupnosti SVP-Südtiroler Volkspartei, katera je dosegla vnaprej pomembne pridobitve in zagotovila. Z volilnega vidika pa se jim nič ne spremeni oziroma imajo zagotovljena dva senatorja in zaradi tega so parlamentarci SVP podprli ustavno reformo v parlamentu. Kljub temu pa SVP zahteva, da se o ustavnih reformi izreče tudi Avstrija kot zaščitnica mednarodnih dogovorov o avtonomiji na Južnem Tirolskem.

V drugi avtonomni pokrajini Trident se je vladajoča leva sredina večinsko poenotila v podporo ustavnim spremembam. Avtonomistična stranka PATT, ki izraža pokrajinskega predsednika, je podprla reformo kljub nekaterim notranjim protestom. Okoli nje so se zbrali še gibanje Unione per il Trentino ter ladinska stranka Union Autonomista Ladina. Pokrajinski predsednik Ugo Rossi je prepričan, da z ustavno reformo bodo pridobili na pristojnostih in sama avtonomija bo var-

na pred državnimi posegi. Tudi za njih se v slučaju zmage DA nič ne spremeni na ravni parlamentarnega predstavništva.

V avtonomni deželi Dolina Aosta se je glavna stranka Union Valdotaïne, ki vodi deželo skupaj z Demokrasko stranko in gibanjem Stella alpina, opredelila v podporo ustavnim spremembam. Na odklonilnem stališču pa so Union Valdotaïne Progressiste in Alpe, ki imata negativno stališče o ustavni reformi zaradi nevarnosti krčenja upravne avtonomije in centralističnega ustroja reforme.

Glede na navedeno je potrebno upoštevati, da imajo stranke SVP, PATT in Union Valdotaïne svoje predstavnike v parlamentu, ki podpirajo sedanjo vladno večino.

Odločno proti ustavnim spremembam

so vsa avtonomistična gibanja v avtonomni deželi Sardiniji. Skupni odbor, ki podpira NE na ustavnem referendumu, so ustanovile sardinske politične stranke Partito sardo d'azione (PSdAZ), Rossomori in Indipendenza Repurica de Sardinia (IRS). Vse so mnenja, da vodi ustavna sprememba v nevarno centralizacijo oblasti, kar bo škodilo interesom otoka.

Nekoliko bolj nejasno je stanje na Siciliji, kjer ni pravega avtonomističnega gibanja in torej ni mogoče s tega vidika opisati stališča napram ustavnim reformam. Negativno stališče pa beležimo na strani gibanja L'Altro Sud, ki je prisotno v Kampanji in Apulji.

V Furlaniji Julijski krajini je med Furlani več avtonomističnih struj in gibanj, ki

pa so nepovezana. Za povezovanje se precej trudi bivši videmski župan in nekdanji deželni predsednik Sergio Cecotti. Enotno pa je med Furlani stališče do ustavne reforme, ki jo furlanski avtonomisti ocenjujejo za centralistično ter škodljivo za deželno avtonomijo in jo torej ne mislijo podpreti.

Naša slovenska stvarnost pa je do ustavne reforme razdeljena, pa čeprav so bile možnosti, da bi imeli skupno stališče zaradi volilnega zakona, ki nam krči predstavništvo v parlamentu in ne izpolnjuje čl. 26 iz zaščitnega zakona 38/2001 o olajšanem zastopstvu. Pred kratkim ustanovljeni odbor za DA, ki so ga sestavili nekateri predstavniki slovenske komponente Demokrasko stranke je dokončno onemogočil skupno stališče slovenske na-

rodne skupnosti do ustavnih sprememb. Mogoče pa so slovenski pripadniki Demokrasko stranke dobili kakšno obljubo ali opomin. Prav bi bilo, če bi bile o tem seznanjene tudi ostale slovenske politične sile.

Za NE ustavni reformi se je opredelila stranka Slovenske skupnosti. SSK je namreč v času razprave o volilnem zakonu, ki je potekala pred dobrim letom, predlagala dva pravno utemeljena predloga za zagotovitev slovenskega predstavnika v rimskem parlamentu. Žal jih je vlada odbila oba. Kako naj torej kot Slovenci podpremo reformo, ki ni poskrbela za naše pravice, med katerimi je temeljnega pomena ravno predstavništvo v poslanski zbornici in senatu?

Želja po večjezičnem šolstvu v videmski pokrajini

Igor Gabrovec

Deželni svetnik Igor Gabrovec je bil 4. novembra med predavatelji na posvetu o večjezičnem šolstvu v Naborjetu, ki ga je organiziralo Združenje »Don Mario Cernet« v sodelovanju z Združenjem »Don Eugenio Blanchini« z naslovom »Želja po dvo- in trijezičnem šolstvu v videmski pokrajini«. Objavljamo njegov poseg.

Najprej naj gre iskrena zahvala in pohvala pobudnikom tega posveta, se pravi združenju Don Mario Cernet in združenju Don Eugenio Blanchini za priložnost študijskega srečanja na najvišjem strokovnem nivoju o argumentu, ki je aktualen v tem prostoru in je pravzaprav aktualen povsod, kjer se različni narodi in torej tudi jeziki srečujejo in vzajemno oplajajo.

Psiholingvistična stroka je že zdavnaj dokazala, in tudi najnovije študije to potrjujejo, koliko je pomembno razvijanje jezikovnih kompetenc že v zgodnjem otroštvu, da ne govorimo o prednostih, ki jih ima mlad človek, ki tekoče obvlada različne jezike. Furlanija Julijska krajina je dežela, na območju katere so se v stoletjih in pravzaprav tisočletjih vedno pretakali jeziki, kulture, različnosti v najširšem smislu besede. Smo prostor, kjer se je različnost tudi krvavo spopadala za prevlado in smo prostor, ki je v zadnjih desetletjih postal laboratorij sožitja, kjer se perpletajo različne kulture, jeziki in tradicije. Sploh pa je tromeja v Kanalski dolini naravno večjezična, kar mora nujno recepirati nenazadnje tudi šolsko-izobraževalni sistem.

V nekaj stavkih sem nanizal načelno stališče, ki je brezpogojno naklonjeno večjezičnosti. Grem dlje: prepričan sem, da smo Dežela s posebnim statutom in posebno stopnjo avtonomije predvsem zaradi prisotnosti jezikovnih in narodnih manjšin: slovenske, nemške in furlanske ob italijanski večini. Dogaja pa se, da naši FJk z razliko od Doline Aoste in avtonomnih pokrajin Trento in Bocen ni priznana avtonomija na področju urejanja šolstva, kar je hud manko, ki ga skušamo v teh leti nadoknaditi v dogovarjanju z vsedrjavno vlado v luči sprememb k statutu, ki, uživa rang ustavnega zakona in je zato podvržen daljšim postopkom dogovarjanja za vsako spremembo.

Kar zadeva slovensko manjšino je javno šolstvo v materinem jeziku obravnavano kot temeljna neodtujljiva pravica. To se uresničuje na Tržaškem in Goriškem v obliki šol vseh stopenj v slovenskem

učnem jeziku. Na Videmskem deluje izključno dvojezični zavod v Špetru in vsaka širitev večjezične ponudbe je doslej naletela na večje ali manjše težave. Ostaja pa načelna pravica in rekel bi obveza zakonodajalca, da omogoči šolanje (tudi) manjšinskem jeziku na celotnem naselitvenem območju, ki za Slovence trenutno velja v 32. občinah vzdolž mejnega pasu, vse do Trbiža in vključno z Rezijsko. Perfidnost - oprostite mi besedo vendar ne vem, kako naj bi definiral drugače 12. člen zaščitnega zakona za Slovence iz leta 2001 - je v tem, da v občinah videmske pokrajine, kjer je priznana prisotna in zaščitena slovenska manjšina, predvideva možnost »ustanovitve dvojezičnih državnih šol ali njihovih sekcij s poukom v slovenskem jeziku« pod pogojem, da »niso predvideni novi ali višji stroški, ki bi bremenili državni proračun«. Razumete in verjetno soglašate, da je ta paragraf načelno v konfliktu prvič z logiko, drugič pa po svoje s 5. členom istega zakona. Ni logično, ker vsaka nova in dodatna ponudba, ki predstavlja okrepitev neke storitve, njen razmah, njeno izboljšanje ali sperimentiranje se ne more zgoditi brez dodatnega stroška. Preprosto dve stvari ne gresta skupaj. To je tako, kot da ti omogočijo, da pobiraš vse češnje na visokem drevesu, ne smeš pa uporabiti lestev in tudi ne košare.... Paragraf trči tudi v 5. člen zaščitnega zakona, ki štiti nemško govoreče prebivalstvo v Kanalski dolini. V tem členu je zapisano, da so zajamčene posebne oblike zaščite upoštevajoč štirijezičnost tega območja. Znova brez višjih finančnih bremen za državni proračun.

Kot civilna družba na eni strani in politični predstavniki na drugi smo zato dolžni, da skupaj krenemo na pot logičnega, doslednega in učinkovitega uresničevanja načel, ki so nakazana v zaščitnih zakonodajah, državnih in deželnih, in da jih uresničimo dosledno s sodobnimi potrebami in zahtevami naših teritorijev. Med te spada tudi vsestransko izražena želja po večjezičnem javnem šolstvu, ki po eni strani zaščiti in ovrednoti večjezično, večkulturno in torej večnarodno obličje naše dežele, po drugi pa okrepi naše mlade z novimi, dodatnimi in visoko konkurenčnimi jezikovnimi kompetencami. S tem ciljamo na dvojni rezultat: krepitev naših korenin in odpiranje mladim okno v svet in na trg dela. Beri: uspešnost.

Nikakor ne šartamo iz nule. Javni upravitelji, začeni z župani več let na vseh nivojih jasno in nedvoumno zahtevajo okrepitev večjezičnega šolstva. Tako kot oni tudi predstavniki društev in organizacij s teritorijev. Tudi trojezična šola v Kanalski dolini ni novost in osebno jo beležim še iz časov županovanja Alessandra Omana. Sam sem po raznih srečanjih na

tem teritoriju večkrat opozoril tudi z uradnimi dokumenti deželno upravo. Odbornica Loredana Panariti mi je posredovala pismo, s katerim je že avgusta 2014 na ministrstvo za šolstvo in izobraževanje naslovila in utemeljila potrebo po večjezičnem šolstvu na Trbiškem.

Jasno pa je, da pri vsej tej razpravi ne moremo mimo aktivne soudeležbe deželnega šolskega urada, ki je prvi pristojen, skupaj z Rimom, za urejanje področja javnega šolstva. Drugi pomemben subjekt so otroci, učenci, dijaki oz. njihove družine. Upoštevati moramo torej mnenje združenj staršev, ki so vse bolj pomemben subjekt pri oblikovanju življenja in razvoja šolske ponudbe. Nenazadnje pa moramo upoštevati tudi potrebe in interese obstoječe šolske mreže, saj ustvarjanje nove ponudbe, kakršno predstavlja uvajanje večjezičnega šolstva, se zrcali tudi na delovanje obstoječega, ki se čez noč prelevi v oznako 'starega'.

In se ustavim tu, kajti v tem zadnjem odstavku med vrsticami zaobjemam vrsto težav, ki so privedle do tega, da se je kljub nekaterim odprtim možnostim dvojezično šolstvo v videmski pokrajini de facto omejilo na špetersko šolo. Ostalo je pri besedah. Se niso uresničile zahteve v Tipani, ne v Bardu in tudi trojezični inštitut v Kanalski dolini je še vedno na ravni sanjskega načrta. Imamo nek model, ki je nastal kot eksperimentalen in je uspešen nedaleč od tu, mislim na Kugyjev razred v Celovcu. Nekaj urni tečajji slovenskega jezika ali tudi narečnih oblik v Kanalski in Terski dolini ali v Rezijski so dragocen prispevek v željeni smeri, ne morejo pa nadomestiti potrebe po dodelanem večjezičnem šolstvu.

Razprava, ki se danes razvija je nadvse pomembna in koristna za vsak korak, ki ga nujno skupaj moramo opraviti v prihodnjih mesecih. Tudi sam bom z zanimanjem upošteval izsledke, zamisli in zaključke, zato je moje voščilo vsem nam, da je današnje snidenje prvi nov korak na skupni poti za okrepitev in obogatitev vzgojno-izobraževalne ponudbe v naši deželi, ki mora biti tudi večjezična. Osebno in kot stranka Slovenska skupnost smo na vaši strani, kot vedno popolnoma na razpolago.

Potres v Furlaniji je pred 40. leti hudo prizadel tudi slovensko narodno skupnost

Deželni svetnik in politični tajnik Slovenske skupnosti Igor Gabrovec se je v Rimu udeležil uvodne spominske pobude ob 40-letnici silovitega potresa, ki je 6. maja 1976 zahteval tisoč mrtvih pod ruševinami, veliko ranjencev in podrlih hiš in poslopij. V krajih, kjer zgodovinsko živi slovenska narodna skupnost, je potres prizadel mnogo vasi in naselij v Benečiji, Terski dolini, Reziji in Kanalski dolini, delno tudi kraje na Goriškem, predvsem v krminski občini. Obnova porušenega območja je terjala veliko dela, tako s strani prizadetega prebivalstva kot Občin samih, Pokrajini in Dežele Furlanije Julijske krajine. Obnova porušenih mest in vasi predstavlja sijajen primer hitrega in učinkovitega odzivanja prizadete skupnosti, ki je v najtežjem trenutku strnila svoje vrste, z lic pobrisala težke solze in se z vsemi močmi lotila obnovitvenih del. Državna in deželna politika sta takrat dokazali, da je sodelovanje možno in da je preseganje notranjih razprtij obvezno, zlasti ko gre za skupno kljubovanje izrednim razmeram.

V deželnem svetu Furlanije Julijske krajine je bil v tistem času za SSK Drago Štoka, ki se tragičnega potresa takole spominja v svoji knjigi V političnem vrtincu (izložba Mladika, 2004)

6. maja 1976 - potres v Furlaniji

Stanovali smo na Proseku in šestega maja zvečer sem bil doma. Večerjali smo, se pogovarjali o vsem mogočem, ko začujem zunaj zategel in presunljiv lajež psov. Instinktivno se ozrem v strop in vidim, da se luč nad mizo ziblje, kozarci v kredenci zvenijo, majolika pleše. V trenutku se zavem: potres! Zagrabim Alenko in z njo v naročju stečem dol, na zrak, na odprto. Deset ali več stopnic in sem bil na dvorišču. Vse skupaj je trajalo morda deset, petnajst sekund, nič več. Na dvorišču se nas je zbralo kar nekaj sostanovalcev. Tudi Mira je prišla iz prvega nadstropja dol in začeli smo ugibati, kje je lahko bil potres.

»Morda nekje v Sloveniji, v Ljubljani je potres že bil. Enkrat tam okrog prve svetovne vojne.«

»Morda pa tam doli, v Furlaniji.«

»Ni bilo hudega, saj je bobnenje vse skupaj trajalo manj kot minuto.«

Oziralimo se v zvezdnato majsko nebo in že med našim ugibanjem se nam je zdelo, da slišimo od daleč druge zvoke, tokrat zavijanje siren (psov nič več, umirili so se) gasilskih vozil in rdečega križa. Nobena dvoma ni bilo več: hiteli so proti Tržiču in Gorici, torej potres je bil nekje v Furlaniji, smo sklepali vsi vprek in spet dejali, da ni moglo bit kaj hujšega, saj je vse skupaj trajalo manj kot minuto... Da, le nekaj manj, točneje šestinpetdeset sekund, neskončno dolgih 56 sekund, ki pa so terjale tisoč mrtvih, na desetisoče ranje-

nih, na tisoče in tisoče razdejanih hiš... Vse to le v borih šestinpetdesetih sekundah!

Furlanija je bila na kolenih. Čez dva dni je bila izredna seja deželnega sveta. Nič več nismo v avli govorili o ožji politiki, samo o potresu je tekla beseda na izredni seji deželne zbornice. Besede so bile polne žalosti za umrlimi pod ruševinami, za stokajočimi ranjenci, za vasmi, ki jih ni bilo več... Tudi jokali so moji kolegi v deželnem svetu. Kako čudno jih je bilo videti jokati, take korenjake, ki so bili v vroči politični debati na prejšnjih sejah za svoj prav pripravljeni tudi za pretep, če bi bilo treba, zdaj pa jih videti tam bledeh obrazov, solznih oči, uprtih z grozo v sebi v neznanost... v obraze prijateljev, sorodnikov, ki so ostali tam pod ruševinami. Nekateri so še vedno živi pod ruševinami...

»Najbolj grozno mi je bilo pri duši, ko sem stekla iz hiše, stopila na dvorišče pred hišo, pa so se mi tla udirala pod nogami, kot da bi hodila po valovitem morju; mislila sem, da bom znorela, ko nisem vedela, kam bi stopila, ko mi je zemlja pod nogami plesala, valovila, pokala...« tako živo, presunljivo živo je to pripovedovala Cornelia Puppini, svetovalka Furlanskega gibanja, ki je sedela na moji desni v poslanskih klopih, da se je še mene prijemale omotica, žalost, groza.

Bil je šesti maj 1976.

Središče potresa je bilo v Karniji, blizu Humina, Glemane v furlanskem jeziku. Od središča, to je od epicentra, se je potresni val širil v vse smeri: proti Čedadu in Trbižu na vzhodu, S. Danieleju in Buji ter Pordenonu na jugozahodu. Eno samo razdejanje, ena sama žalost, v šestinpetdesetih sekundah!

V deželnem svetu smo odprli novo poglavje. Vsi problemi, ki so do šestega maja bili tako važni, tako hudi, tako zapleteni, tako nujno potrebni rešitve, so zdaj kar naenkrat stopili v ozadje. Od šestega maja dalje, vse tja do junija 1988, ko sem zapustil svetovalske klopi, je bil glavni predmet debat, odločanj, razprav in zakonov v bistvu le potres in vse, kar je njemu sledilo. Tudi problemi slovenske narodne skupnosti, njih postopnega ali globalnega reševanja, so stopili v ozadje, so morali stopiti v ozadje pred tako veliko tragedijo, kot je bil potres in vse, kar je bilo z njim v zvezi.

Furlani so svoje mrtve dostojanstveno pokopali, ranjence izvlekli iz ruševin, še cel teden in dlje so jih iskali pod sesutimi hišami. Ranjence so natrpali v vse bolnice v deželi Furlaniji Julijski krajini in drugod po Italiji. Potem so prijeli za lopate, začeli nevarne hišne zidove podirati, misliti na obnovo domačije. Komaj so si za silo utrli pot med ruševinami in se iz barak in šoto-

rov, v katerih so bili stlačeni, hoteli ponovno vseliti v svoje poškodovane ali na pol porušene domove, pa se septembra zemlja zopet vznemiri in nov potresni val uniči še to, kar je maja ostalo pokonci. Zdaj je bila Furlanija res vsa na tleh!

V deželnem svetu smo se z vso naglico (zasedali smo praktično noč in dan) lotili obnove potresnega območja. Ni bilo lahko, vsaj na začetku ne. Treba je bilo odločiti se za take posege, ki bodo res učinkoviti, pravočasni, takojšnji.

Prizadeto prebivalstvo je bilo treba spraviti najprej nekam na varno. S posebnim zakonom smo zasegli vile, hotele in stanovanjske bloke v Gradežu in Lignanu, znanih obmorskih letoviščih, in nudili možnost ljudem, ki so jim bile hiše poškodovane ali na tleh, da prezimijo na varnem. Za druge je bilo treba nujno poskrbeti barake, ker bi v šotorih bile zime prehude. Z lesenimi hišami se je prva oglasila Slovenija, za njo Avstrija, Nemčija. V rekordnem času so zložljive lesene hiše bile postavljene v Bardu, v Tarcentu, v Kanalski dolini, v Karniji...

Prihod zime so v glavnem prebivalci potresnega področja pričakali, vsaj kar se tiče strehe nad glavo, mirno, v upanju, da bodo že spomladi njih hiše obnovljene. Pa

ni bilo tako. Obnova potresnega področja je bila trda, bolj počasna, kot smo si vsi mislili.

Ena največjih nevarnosti so bili načrtovalci, projektanti potresnega področja, strokovnjaki torej, razni (ne vsi seveda!) geometri, arhitekti, inženirji. Hoteli so dati našim vasem novo, moderno lice, hoteli so gradnjo če že ne nebotičnikov, pa gotovo velikih stanovanjskih blokov.

Deželni svetovalci smo se zavedali (spet ne vsi, na žalost) te nevarnosti, saj bi take gradnje dale našim krajem novo podobo, pristnost naših naselij – od Kanalske doline do Karnije in Benečije – bi tako izginila in na njih mestu bi se naenkrat bohotile nove velike zgradbe, stanovanjski bloki, veliki kondominalni kompleksi... Treba se je bilo upreti tem projektantom »modernega časa« in v deželnem svetu, še prej pa v raznih komisijah, nam je to uspelo, ne z lahkoto seveda. Bili smo »na terenu« teden za tednom. Jaz sem bil član (tako je predvideval naš notranji pravilnik) vseh šestih komisij. In ker je vsak zakon moral v eno od teh komisij, preden je prišel v avlo, sem moral slediti dejansko vsakemu zakonu posebej. In tako tudi drugi svetovalci manjših strank, laže je bilo za demo-

kristjane in komuniste, ki jih je bilo skupno skoraj štirideset v deželnem svetu in so si pač lahko razdelili in bili le v eni ali največ dveh komisijah. Za nas, za svetovalca Furlanskega gibanja, za liberalce in republikance, ki smo imeli po enega predstavnika v deželnem svetu, je bila naloga težja.

Obnova vasi pod Matajurjem je potekala mirno, potem ko smo v deželnem svetu zavzeli splošno stališče, da morajo vasi, naselja in zaselki ohraniti podobo, ki so jo imeli pred potresom. To je veljalo tudi za Kanalsko dolino in za gorate predele v Karniji.

Popotresna obnova porušenih hiš, vasi, tovarn, cerkva, gradov je trajala mesec, leta, ponekod tudi skoro desetletje. Toda Furlanija je bila končno le obnovljena tako, kot so si želeli prizadeti prebivalci, kot so si zamišljali strokovnjaki pravih pogledov in kot smo si zamišljali in hoteli tudi mi, deželni svetovalci, ki smo skušali vse svoje znanje in moči usmeriti le v korist prizadetega prebivalstva.

Spomladi leta 1982 smo člani posebne deželne komisije za obnovo potresnega področja opravili dva obiska: enega na Siciliji, kjer smo na kraju samem hoteli videti, kako je v kraju Belice potekala popotresna obnova, in enega v Združenih državah

Amerike, ker smo se želeli osebno zahvaliti Američanom za vso pomoč (v glavnem v dolarjih), ki so jo nudili naši deželi ob potresu.

Ob ogledu potresnega območja v dolini Belice smo se dodobra prepričali o dalekovidnosti načina popotresne obnove pri nas, saj so na Siciliji, hoteč zgraditi udobnejše hiše za potresence, daleč zaostajali z obnovo in dokončno rešitvijo problemov, ki jih vsak potres prinaša s seboj. V Ameriki pa so nas laskave ocene ameriških strokovnjakov glede obnove porušene Furlanije lahko samo prepričale, da smo bili na pravi poti, da smo bili učinkoviti pri obnovi vasi in mest v deželi Furlaniji Julijski krajini.

Predsednik deželne vlade Antonio Comelli je bil skupaj s svojimi sodelavci in strokovnjaki zadovoljen z opravljenim delom. Zadovoljni smo bili tudi mi svetovalci, ki smo skoro eno celo desetletje bili ob strani prizadetemu prebivalstvu Furlanije Julijske krajine. Že samo dejstvo pa, da ni bilo v vsem tem času v deželni zbornici odvečnih preprirov, polemik in političnih prerekanj, nam je dalo razumeti, da smo ravnali pametno in dalekovidno.

Podpiraj SSK – zbirno stranko Slovencev v Italiji

IBAN: IT52K0892802201010000008300

Zadružna kraška banka

Uredništvo in uprava: TRST, Ulica G. Gallina 5

SKUPNOST - Reg. na sodišču v Trstu dne 22. januarja 1977, št. 509. Odgovorni urednik Alojz Tul.

Izdaja društvo Skupnost. Poštni tekoči račun: 14739346

Tiska Grafica Goriziana s.a.s., Ulica Anton Gregorčič 18, 34170 Gorica, tel. 0481.22116